

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1422

Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

Fecr Yayınları

Yayın No | Publication Number: 875

Kitap Adı: Ali Şeriatî'nin Dinler Tarihi Metodolojisi

Book Title (English): Methodology of Ali Shariati's History of Religions

ISBN: 978-625-6123-28-1

DOI: <https://doi.org/10.70458/fcr.9786256123281>

Yazar | Author: Aykut ÖZER

orcid.org/0000-0001-7983-5796

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book – Monograph

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 157

Yayın Tarihi | Publication Date: Ekim | October 2024

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRAX | Dinler Tarihi | History of religion

BISAC: REL102000 | Din / Dinler Tarihi | Religion / History

THEMA: HRAX | Dinler Tarihi | History of religion

LC: BP52 | İslam ve Dinler Tarihi | Islam and History of Religions

Atf Bilgisi | Cite as: Özer, Aykut. *Ali Şeriatî'nin Dinler Tarihi Metodolojisi* –

Ankara: Fecr Yayınları, 2024.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Ali Şeriatî'nin Dinler Tarihi Metodolojisi

Dr. Aykut ÖZER

Ankara 2024

Yazar Hakkında | About the Author

Dr. Aykut ÖZER

Diyarbakır'ın Çüngüş ilçesinde dünyaya geldi. İlköğretimini burada, ortaöğretimini ise Çermik ilçesinde tamamladı. 2009-2013 yılları arasında Erzurum Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenliği Bölümünden mezun oldu. 2011 yılında Erzurum'un Karayazı ilçesine din görevlisi olarak atandı. 2014 itibariyle Milli Eğitim Bakanlığı'nda öğretmenlik ve idarecilik yaptı. 2018 yılında *Ali Şeriatî'nin Dinler Tarihi'ndeki Yeri* başlıklı yüksek lisans tezini tamamladı. 2023 yılında *Hıristiyanlıkta Mucize Anlayışı* başlıklı çalışmasıyla doktor ünvanı aldı. Yazarın alanıyla ilgili kitap bölümleri, çeşitli akademik dergilerde yayınlanmış makaleleri bulunmaktadır.

Dr. Aykut ÖZER

Was born in Çüngüş district of Diyarbakır. He completed his primary education here and his secondary education in Çermik district. He graduated from Erzurum Atatürk University, Kazım Karabekir Faculty of Education, Department of Religious Culture and Morality Teaching between 2009 and 2013. In 2011, he was appointed as a religious officer in Karayazı district of Erzurum. As of 2014, he worked as a teacher and administrator at the Ministry of National Education. In 2018, he completed his master's thesis titled *Ali Shariati's Place in the History of Religions*. He received the title of doctor in 2023 with his work titled *The Understanding of Miracles in Christianity*. The author has book chapters related to his domain and articles published in various academic journals.

Kitap Hakkında

Ali Şeriatî'nin Dinler Tarihi Metodolojisi

Ali Şeriatî, önemli bir düşünür olduğu kadar dinler tarihçisidir de. Onun Dinler Tarihi'ne yaklaşımı, dinleri yalnızca inanç sistemleri ve metafiziksel olgular olarak değil, sosyolojik, ideolojik ve tarihsel boyutlu güçler olarak ele almasıyla da dikkat çekmektedir. Bu perspektiften yaklaşarak, dinlerin toplumları dönüştürücü gücüne vurgu yapmaktadır. Özellikle İslâmın bu potansiyele sahip olduğunu belirten Şeriatî, onu devrimci bir din olarak değerlendirmektedir. Şeriatî, Dinler Tarihi çalışmalarında dinlerin tarih boyunca nasıl evrildiğini ve hangi şartlarda toplumu dönüştürücü bir rol oynadığını incelemektedir.

Şeriatî'nin Dinler Tarihi metodolojisi, dine dair modernist bir yöntem sunmaktadır. Metodolojisinde dinlerin toplumsal yapılar, devrimci süreçler ve insan özgürlüğüyle ilişkisi merkezi bir yer tutmaktadır. O, bu metodolojisinde dinleri ve inanışları incelerken genelde İslâmın özelde de Şiî din anlayışının farklılığını ve özelliklerini ortaya koymak ve ön planda tutmayı amaçlamaktadır. Bu çalışma, Şeriatî'nin metodolojisi başta olmak üzere din anlayışı ve çeşitli dinlere dair görüşleri hakkında bilgiler vermektedir. Eserin Şeriatî'nin birçok kitabından yola çıkılarak oluşturulması Şeriatî külliyatı açısından bir bakıma kaynak niteliği taşımaktadır. Aynı zamanda eserin, din bilimcileri tarafından çok sık dile getirilen Dinler Tarihindeki metodoloji probleminin çözümü konusunda katkı sunması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi; Ali Şeriatî; Din; Metodoloji; Yahudilik; Hıristiyanlık; İslâm; Hinduizm; Budizm.

About the Book

Methodology of Ali Shariati's History of Religions

Ali Shariati is an important thinker as well as a historian of religions. His approach to the History of Religions draws attention with the fact that he considers religions not only as belief systems and metaphysical phenomena, but also as sociological, ideological and historical forces. Approaching from this perspective, he emphasizes the transformative power of religions in societies. Stating that Islam in particular has this potential, Shariati considers it as a revolutionary religion. Shariati, in his History of Religions studies examines how religions have evolved throughout history and under what conditions they play a transformative role in society.

Methodology of Shariati's History of Religions offers a modernist method of religion. The relationship of religions with social structures, revolutionary processes and human freedom has a central place in his methodology. While examining religions and beliefs in this methodology, he aims to reveal and prioritize the differences and characteristics of Islam in general and the Shiah understanding of religion in particular. This study provides information about Shariati's especially methodology, understanding of religion, , and his views on various religions. The fact that the work is based on many books of Shariati serves as a source for Shariati corpus. At the same time, the study aims to contribute to the solution of the methodology problem in the History of Religions, which is frequently mentioned by religious scientists.

Keywords: History of Religions; Ali Shariati; Religion; Methodology; Judaism; Christianity; Islam; Hinduism; Buddhism.

ÖN SÖZ

Ali Şeriatî, geçtiğimiz yüzyılda yetişen, kısacık ömrünün her dönemini mücadelelerle geçirmiş bir aksiyon ve vizyon adamıdır. O, bir yandan kendi ülkesi İran'daki Molla rejimi ve anlayışını eleştirirken, bir yandan da Batı emperyalizmine karşı çıkmıştır. Onun bu eleştirel tavrının İran'da önemli yansımaları ve etkileri olmuştur. Şeriatî'nin amacı, İslâm dünyasının dinî hareketini bir ideoloji anlayışına dönüştürerek, radikal ve aydın bir kesim yaratmak ve bu şekilde Batı'nın karşısına özüne tam manada dönmüş bir oluşum çıkartarak kararlı bir şekilde onlarla mücadele etmektir. Şeriatî, hayatı boyunca büyük bir kesim tarafından hain ilan edilip, kabul görmese de 1979 İran İslâm devriminin ideolojik düşünürü olarak görülmüştür. Şeriatî, bu devrimin başarıya ulaşmasında kararlı ve azimli bir hatip edasıyla geniş kitleleri ideolojileriyle etkileyerek harekete geçirmeyi başarmıştır. O'nun bu cesaretli ve kararlı tutumu, İslâm karşıtlarının tepkisini çekmiş, en faydalı olacağı dönemde yine aynı grup tarafından şehit edilmiştir. Çünkü onun vizyon ve misyonu, Batılı İslâm karşıtlarına çok derin ve güçlü bir mukavemet oluştururken, İslâm dini hareketini olumsuz etkileyen, karalayan ve ön yargılara sebebiyet veren bidat ve hurafelere karşı ağır darbeler indirmiştir. Dolayısıyla bilinçsiz, taassup sahibi birtakım kesimler nazarında onun düşünceleri, İslâmın kendisine yapılan bir saldırı ve yıkım hareketi olarak algılanmış ve hak etmediği eleştirel tavırlara maruz bırakılmıştır.

Şeriatî'nin düşünceleri sadece kendi ülkesinde değil, İslâm ülkelerinin çoğunda derin etkiler yaratmış ve yankılar uyandırmıştır. Özellikle Türkiye'de 80'li ve 90'lı yılların başlarından itibaren Şeriatî'nin kitapları ve eser niteliğindeki çalışmalarının hemen hepsi Türkçeye tercüme edilerek takip edilmiş, okunmuş ve anlaşılmaya çalışılmıştır. Onun ideolojisi ve konulara bakış

açısı birçok akademisyeni etkilemiş ve bu konuda birçok makale kaleme alınmıştır.

Özellikle bir sosyolog, dinler tarihçisi ve edebiyatçı olan Şeriatî'nin konumuz sebebiyle özellikle Dinler Tarihi alanındaki çalışmaları ilginç alanına girmiş olup, bu konuda kapsamlı bir çalışmanın mevcut olmadığı görülmüştür. Bu çalışmada, Şeriatî'nin Dinler Tarihi alanındaki çalışmaları genel olarak Dinler Tarihi açısından ele alınarak değerlendirmeye çalışılmıştır. Konunun araştırılmasındaki asıl amaç Şeriatî'nin özellikle Dinler Tarihi alanındaki çalışmalarının bu alana sağlamış olduğu katkıları görmektir. Ayrıca Şeriatî'nin dinleri anlamada kullanmış olduğu metot ve yöntemlerden hareketle yeni ve farklı bir perspektif kazandıran düşüncelerini esas alarak dinsel gelenekleri incelerken uygulamış olduğu metodolojisinin içeriğini anlamaktır. Bunun yanı sıra O'nun dinleri anlamadaki ve dinler arası ilişkilerde asıl hedefini ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışmamızın giriş bölümünde Şeriatî'nin başta hayatı olmak üzere fikirleri, eserleri, edebi ve üslubu, kullanmış olduğu dil ve özellikleri ile nasıl bir bakış açısına ve düşünce dünyasına sahip olduğu incelenmiştir. Sonrasında ise Şeriatî'nin Dinler Tarihi alanındaki çalışmalarında yararlanmış olduğu tüm kaynaklar ve bir bütün olarak incelemiş olduğu dinler ele alınmıştır. Birinci bölümde Şeriatî'nin Dinler Tarihi metodolojisi ortaya konularak dinleri anlamada kullanmış olduğu yöntemlere yer verilmiştir. İkinci bölümde ise Şeriatî'ye göre dinleri tanımlarken, din ve dinler tarihiyle ilgili kullanmış olduğu kavramlara yer vererek onun bütün dinlere bakış açısı anlamaya ve anlatılmaya çalışılmıştır. Bu bölümün alt başlıklarında Şeriatî'nin incelediği dinleri, kullandığı metodolojisini ortaya koyarak dinleri nasıl sınıflandırdığı, bu dinleri nasıl mukayese ettiği ve dinler arasındaki ilişkilere nasıl baktığı, bu hususta neler önerdiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Üçüncü ve son bölümde Şeriatî'nin dinlerle ilgili görüşleri ele alınmıştır. Bu bağlamda ilk olarak Şeriatî'nin

dinlerle ilgili kullandığı kaynaklar incelenmiştir. Daha sonra Dinler Tarihi çalışmalarında ele aldığı dinler tasnif edilerek dinler hakkındaki görüşleri analiz edilmiştir. Sonuç kısmında ise hem genel bir değerlendirme yapılmış hem elde edilen bulgulara yer verilmiş ve önerilerde bulunulmuştur.

Bu çalışma boyunca gerek muhteva gerekse yöntem ve teknik yönünden hiçbir yardımlarını esirgemeyen, çalışmamın en başından tamamlanmasına kadar yardım ve desteklerinden, değerli fikirlerinden yararlandığım saygıdeğer hocalarıma, kitap tedarikinde zaman ayıran değerli kütüphane çalışanlarına, İngilizce makale çevirilerinde bana yardımlarını esirgemeyen meslektaşlarıma teşekkür ederim. Bu zorlu süreçte her zaman yanımda olup beni destekleyen canım annem Fikriye ÖZER'e sonsuz şükranlarımı sunarım.

Dr. Aykut ÖZER
İstanbul-2024

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
KISALTMALAR.....	15
GİRİŞ	17
1. Kuramsal Çerçeve	17
2. Ali Şeriatî'nin Hayatı ve Eserleri	19

BİRİNCİ BÖLÜM

ALİ ŞERİATİ'NİN DİNLER TARİHİ METODOLOJİSİ

1.1. Metodoloji Kavramının Etimolojisi ve Tanımı	30
1.2. Şeriatî'nin Dinleri Tanıma ve Anlamadaki.....	31
Metodolojisi	31
1.3. Şeriatî'nin Dinleri Anlamada Tavsiye ettiği ve Uyguladığı	
Metodolojik Yöntemler	34
1.3.1. Bilimsel Yöntem (Jugement de Fait- Jugement de	
Valeur)	35
1.3.2. Fenomenolojik Yöntem	37
1.3.3. Akronik ve Diakronik Yöntem	38
1.3.4. Dinlere Bütüncül (Survöl) Bakış Yöntemi.....	39
1.3.5. Karşılaştırma ve Karşılaştırmalı Tipoloji Yöntemi	40
1.4. Şeriatî' nin Önerdiği Tarihi Metodolojik Yaklaşımları....	45
1.5. Şeriatî'nin Dinleri İnceleme Metodolojisi	46
1.6. Şeriatî'nin Metodolojisinin Dinler Tarihine Uyarlanması..	50

İKİNCİ BÖLÜM

ALİ ŞERİATİ'NİN DİN ANLAYIŞI

2.1. Din Kavramının Etimolojisi ve Tanımı	53
2.1.1. Dinin Tanımı	57
2.1.1. İnkılapçı Din.....	66
2.1.2. Meşrulaştırılan Din	67

2.2. Dinler Tarihiyle İlgili Kavramlar	69
2.2.1. Küfür Kavramı	69
2.2.2. Şirk Kavramı.....	70
2.2.3. Teslis Kavramı	72
2.2.4. Putperestlik Kavramı	73
2.2.5. Tevhid Kavramı	74
2.2.6. Mitoloji Kavramı.....	75
2.2.7. İnsan Kavramı.....	77
2.2.8. Toplum ve Tarih Kavramı.....	79
2.2.9. Diyalektik	81
2.2.10. Dünya Görüşü	82
2.2.11. İdeoloji	84
2.3. Şeriatî' nin Din Anlayışı ve Prototipleri.....	85
2.4. Şeriatî' nin Dinler Tarihi Perspektifi.....	88

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALİ ŞERİATİ'NİN DİNLERLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

3.1. Şeriatî'nin Dinlerle İlgili Kullandığı Kaynaklar.....	95
3.2. Şeriatî'nin Dinler Tarihi Çalışmalarında Ele Aldığı Dinler ..	103
3.2.1. İlkel Kabile Dinleri	106
3.2.1.1. Fetişizm	106
3.2.1.2. Animizm	107
3.2.1.3. Totemizm	109
3.2.2. Çin Dinleri	112
3.2.2.1. Taoizm.....	114
3.2.2.2. Konfüçyanizm.....	115
3.2.3. Hint Dinleri	118
3.2.3.1. Hinduizm.....	119
3.2.3.2. Budizm	123
3.2.4. İran Dinleri	126
3.2.4.1. Zerdüştlük	127
3.2.4.2. Mitraizm	132

3.2.5. Eski Yunan Dini	133
3.2.6. Yahudilik	134
3.2.7. Hıristiyanlık	136
3.2.8. İslâm	137
SONUÇ	143
KAYNAKÇA	149
DİZİN	155

KISALTMALAR

- Age : Adı geçen eser
Ank. : Ankara
Akt. : Aktaran
Bk. : Bakınız
Bsk. : Baskı
C. : Cilt
ev. : Çeviren
Dia : Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Dib : Diyanet İşleri Başkanlığı
Fak. : Fakülte
H. : Hicri
Haz. : Hazırlayan
İst. : İstanbul
Mad. : Maddesi
Ö. : Ölümlü
S. : Sayfa
Süüfd. : Selçuk Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi
Tdv : Türkiye Diyanet Vakfı
Terc. : Tercüme eden
Vb. : Ve benzeri
Yay. : Yayınlar